

Ἡ βιβλικὴ θεώρηση τῆς οἰκονομίας

ΠΕΤΡΟΥ ΒΑΣΙΛΕΙΑΔΗ*

Εἰσαγωγή

Οἰκονομία καὶ θεολογία στὴ συνείδηση τῶν περισσοτέρων φαντάζονται ὡς δύο ἔννοιες ἐκ διαμέτρου ἀντίθετες καὶ ἐν πολλοῖς ἀλληλοαναιρούμενες. Αὐτὸ συνέβη ὅταν ἡ οἰκονομία (ὁ ἠθικὸς δηλαδὴ νόμος γιὰ τὴν συγκρότηση τοῦ οἴκου) ἀπὸ τμῆμα τῆς εὐρύτερης ἐπιστήμης τῆς ἠθικῆς αὐτονομήθηκε καὶ ἀπετέλεσε ἀνεξάρτητη ἐπιστήμη, ἡ ὁποία φυσικὰ δὲν ἦταν ὑποχρεωμένη νὰ τηρεῖ τοὺς νόμους τῆς ἠθικῆς. Ἀκραία ἀπόληξη τῆς αὐτονόμησης αὐτῆς, ἀπὸ τὴν ἐποχὴ κυρίως τῆς ἐπικυριαρχίας σὲ παγκόσμιο ἐπίπεδο τῆς θεωρίας τοῦ Adam Smith, ὑπῆρξε ἡ προσήλωσή της στοὺς νόμους τῆς ἀγορᾶς, καὶ μάλιστα μὲ θρησκευτικὴ εὐλάβεια (ἐξ οὗ καὶ ἡ σχηματικὴ ἀντιπαράθεση σὲ ὀρισμένους θεολογικοὺς κύκλους τοῦ «θρόνου τοῦ Θεοῦ» καὶ τοῦ «θρόνου τοῦ σατανᾶ», τὸν ὁποῖο σήμερα ἀποτελοῦν τὸ ΔΝΤ, ἡ Παγκόσμια Τράπεζα κ.λπ.). Ἔτσι σταδιακὰ κυρίαρχη ἀναφορὰ τῆς οἰκονομίας δὲν εἶναι πλέον ὁ ἄνθρωπος ἀλλὰ τὸ χρῆμα. Ἀλλὰ καὶ στοὺς ἐκκλησιαστικοὺς κύκλους ἡ «οἰκονομία» ἔχει συνδεθεῖ παραδοσιακὰ μὲ τὴν «θεία οἰκονομία», καὶ σὲ νομοκανονικὸ ἐπίπεδο μὲ τὴν ἀντιδιαστολὴ τῆς πρὸς τὴν «ἀκρίβεια».

Στὴν τελευταία διακήρυξη τῶν προκαθημένων τῶν Ὁρθοδόξων Ἐκκλησιῶν τὸ 2008 τονίζεται χαρακτηριστικὰ: «Οἱ Ὁρθόδοξοι χριστιανοὶ συμμερίζονται μετὰ τῶν ἄλλων, θρησκευόμενων ἢ μὴ ἀνθρώπων τοῦ πλανήτη, τὴν εὐθύνη γιὰ τὴ σύγχρονη κρίση, διότι ἀνέχθηκαν ἢ συμβιβάστηκαν ἀκρίτως καὶ τὶς ἀκραίες ἐπιλογὲς τοῦ ἀνθρώπου χωρὶς τὴν ἀξιόπιστη ἀντιπαράθεση πρὸς αὐτὲς τοῦ λόγου τῆς πίστεως... Τὸ χάσμα μεταξὺ πλουσιῶν καὶ πτωχῶν διευρύνεται δραματικὰ ἐξ αἰτίας τῆς οἰκονομικῆς κρίσης, πὺν συνήθως εἶναι ἀποτέλεσμα μακροχρόνιου κερδοσκοπίας ἐκ μέρους οἰκονομικῶν παραγόντων καὶ στρεβλῆς οἰκονομικῆς δραστηριότητος, ἡ ὁποία, στερούμενη ἀνθρωπολογικῆς διαστάσεως καὶ εὐαισθησίας, δὲν ἐξυπηρετεῖ, τελικὰ, τὶς πραγματικὲς ἀνάγκες τῆς ἀνθρω-

* Ὁ Πέτρος Βασιλειάδης εἶναι Καθηγητὴς τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς Α.Π.Θ.

πότητας. Βιώσιμη οικονομία είναι εκείνη, που συνδυάζει την αποτελεσματικότητα με την δικαιοσύνη και την κοινωνική αλληλεγγύη».

Έδω και δεκαετίες έχει με σαφήνεια υποστηριχθεί πως ο χριστιανικός κόσμος έχει υποχρέωση να αντιμετωπίσει «την πρόκληση της παγκοσμιοποίησης από τη σκοπιά της χριστιανικής πίστεως, και για το λόγο αυτό να αντισταθεί στη μονομερή έπιβολή της οικονομικής και πολιτιστικής παγκοσμιοποίησης». Οί εκπρόσωποι των Έκκλησιών της Κεντρικής και Ανατολικής Ευρώπης, για παράδειγμα, διατύπωσαν το ερώτημα: «Έχουν το θάρρος οί Έκκλησίες μας να αντιμετωπίσουν τις αξίες μίας ζωής προσανατολισμένης στο κέρδος ως θέμα πίστεως, ή θα προτιμήσουν να σιωπήσουν και να αποσυρθούν στην ιδιωτική σφαίρα; Είναι ένα ερώτημα που οί εκκλησίες οφείλουν να απαντήσουν, άλλως θα χάσουν την ψυχή τους!» (περισσότερα στο εισαγωγικό μου σημείωμα στο ειδικό αφιέρωμα του ΔΒΜ με θέμα: «Άγία Γραφή και Παγκόσμια οικονομία»).

Η ανθρώπινη ανάπτυξη σε βιώσιμες κοινωνίες αποτελεί βασικό όραμα της παγκόσμιας χριστιανικής κοινότητας, με σκοπό την αναζήτηση της οικονομικής δικαιοσύνης. Ο χριστιανικός κόσμος πιστεύει ότι ή δικαιοσύνη είναι ή καρδιά του προβλήματος. Πιστεύει ότι οί αξίες δέν μετρούνται με μονεταριστικούς όρους, και ή ζωή –και ό,τι είναι απαραίτητο για την διατήρησή της– δέν μπορεί να έμπορευματοποιείται. Το κλειδί για την αντιμετώπιση των βασικών θεμάτων της οικονομικής δικαιοσύνης είναι ειλικρινής κριτική, σαφήνεια και έναλλακτική πρόταση του ισχύοντος κυρίαρχου μοντέλου οικονομικής ανάπτυξης και νομισματικής παγκοσμιοποίησης, καθώς και άμφισβήτηση με βάση την χριστιανική πίστη όρισμένων άξιων της.

Με δεδομένη την παντοδυναμία των «άγορῶν», καθώς και την αποκλειστική πλέον έπιβολή της (οικονομικής) παγκοσμιοποίησης, είναι πολύ δύσκολο, έως πρακτικά άδύνατο, να αλλάξει ρότα ή παγκόσμια οικονομία, αν δέν δραστηριοποιηθούν οί θρησκευτικές κοινότητες, και κυρίως οί χριστιανικές. Μόνο με την μαζική ειρηνική της αντίδραση, αλλά και τις πρωτοβουλίες, τις όποιες οί ήγγετες των οφείλουν να αναλάβουν –ή άπήχηση που είχαν παγκοσμίως οί περιβαλλοντικές πρωτοβουλίες του Οίκουμενικού Πατριάρχου θα πρέπει να αποτελέσει παράδειγμα για όλους τους θρησκευτικούς ήγγετες– είναι δυνατή ή ύλοποίηση μίας αντι-οικονομικής παγκοσμιοποίησης, ή όποια θα αποτελεί έναλλακτική πρόταση στο νεοφιλελεύθερο «παράδειγμα», που έχει πλέον παγιωθεί στίς μέρες μας. Επίκεντρο μίας τέτοιας έναλλακτικής παγκοσμιοποίησης είναι ό νόμος του δημιουργού Θεού, και αντικείμενό της ή κορωνίδα της δημιουργίας του, ό άνθρωπος, με στόχο μία βιώσιμη και δίκαιη παγκό-

σμία οικονομία. Και προς αυτή την κατεύθυνση για πάνω από μιά δεκαετία στά πλαίσια του Παγκοσμίου Συμβουλίου Ἐκκλησιῶν ἔχει ἐγκαινιασθεῖ μία συνεχιζόμενη διαδικασία με τὸ ἀκρωνύμιο ΑΓΑΠΗ (AGAPE= Alternative Globalization Addressing People and Earth), πού προτάσσει τὸ βιβλικὸ ἀξίωμα: «*τοῦ Κυρίου ἡ γῆ καὶ τὸ πλῆρωμα αὐτῆς, οἱ κατοικοῦντες καὶ πάντα τὰ ἐν αὐτῇ*» (Ψαλμὸς 24:1, δηλαδή «στὸν Θεὸ ἀνήκει ἡ γῆ, καὶ ὅ,τι βρῖσκεται σὲ αὐτήν, ὁ κόσμος καὶ ὅσοι ζοῦν σ' αὐτόν, καὶ φυσικὰ δὲν προσδιορίζεται ἀπὸ τὸν λεγόμενο «μονόδρομο τῆς οικονομικῆς παγκοσμιοποίησης»).

Στὴ βάση αὐτῆς τῆς βιβλικῆς θεώρησης τῆς οἰκονομίας οἱ Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας ἀνέπτυξαν μιά ριζοσπαστικὴ ἀντίληψη γιὰ τὸν πλοῦτο, καταδικάζοντας παράλληλα τὴν ἀπληστία καὶ τὴν πλεονεξία (τὸ νὰ κατέχει δηλαδή κάποιος περισσότερα ἀπὸ ὅσα ἔχει ἀνάγκη γιὰ τὴν ἐπιβίωσή του), με σαφεῖς μάλιστα νομοκανονικὲς ρυθμίσεις «κατὰ τῶν τοικιζόντων». Με τὴν ἀνάπτυξη τῶν βιβλικῶν σπουδῶν κατὰ τὴν νεωτερικὴ περίοδο, μέσα ἀπὸ μιά στρεβλὴ ἐρμηνευτικὴ προσέγγιση τῶν βιβλικῶν δεδομένων, σταδιακὰ ἡ αὐστηρὴ αὐτὴ ἠθικὴ θέση γιὰ τὴν οἰκονομία ἄρχισε νὰ ἀμβλύνεται, καὶ ὅπως πρὶν ἀπὸ ἕνα αἰῶνα ἀναλύθηκε κοινωνιολογικὰ ἀπὸ τὸν Max Weber, οὐσιαστικὰ νομιμοποιήθηκε θεολογικὰ ἡ οἰκονομία τοῦ «ἐλεύθερου» ἐμπορίου (βλ. M. Weber, *Ἡ προτεσταντικὴ ἠθικὴ καὶ τὸ πνεῦμα τοῦ καπιταλισμοῦ*, μετ. Δ. Κούροβικ, τελευταία ἐλληνικὴ ἔκδοση Ὁργανισμὸς Λαμπράκη 2010).

Θὰ προσπαθήσουμε με βάση τὴν ἐξέλιξη τῆς σύγχρονης βιβλικῆς ἔρευνας νὰ ἐξηγήσουμε αὐτὴ τὴν «ἀλλαγὴ παραδείγματος», καὶ στὴ συνέχεια νὰ παρουσιάσουμε τὴν πραγματικὴ περὶ «οἰκονομίας» ἀντίληψη τῆς Ἁγίας Γραφῆς.

Ἡ κλασικὴ περὶ οἰκονομίας παλαιότερη βιβλικὴ θεώρηση

Γιὰ ἕνα ὑπερβολικὰ μεγάλο χρονικὸ διάστημα ἡ νεότερη βιβλικὴ ἐπιστήμη σὲ μιά προσπάθεια νὰ ξεπεράσει τὶς ἀλληγορικὲς ἐρμηνεῖες πού κυριάρχησαν κατὰ τὸν μεσαίωνα, ἐπιδόθηκε σὲ μιά λεξικογραφικὴ προσέγγιση τοῦ νόηματος τῶν βιβλικῶν κειμένων, καὶ με βάση κατ' ἀρχὴν τὴν ἱστορικο-κριτικὴ μέθοδο προσπάθησε νὰ ἀνακαλύψει τὴν «ἱστορικὴ» ἀλήθεια. Ἡ καθαρὰ λεξικογραφικὴ αὐτὴ προσέγγιση εἶχε ὡς ἀποτέλεσμα τὰ περισσότερα βιβλικὰ λεξικά καὶ οἱ ἐγκυκλοπαίδειες βιβλικῆς θεολογίας, εἴτε νὰ ἀγνοοῦν παντελῶς τὰ σχετικὰ μετὰ τὴν οἰκονομία θέματα (τὸ ἔγκυρο βιβλικὸ λεξικὸ *Anchor Bible Dictionary* π.χ. δὲν ἔχει κανένα λῆμμα γιὰ τὴν οἰκονομία. Τὸ ἴδιο καὶ τὸ μετα-

φρασμένο στα ελληνικά, από τις εκδόσεις «Άρτος Ζωής», *Λεξικό Βιβλικής Θεολογίας!*), είτε φυσιολογικά να περιορίζονται, κυρίως στην Καινή Διαθήκη, στα δεδομένα της άμεσης μόνον περι οίκονομίας όρολογίας (χαρακτηριστική είναι ή περίπτωση του περίφημου *Theologisches Wörterbuch zum Neues Testament* και στα άγγλικά *Theological Dictionary of the New Testament*).

Παράλληλα με την κλασσική νεωτερική μεθολογία σημαντικό ρόλο στην περιθωριοποίηση των κάθε είδους κοινωνικής ύψης θεμάτων των βιβλικών κειμένων διαδραμάτισε και ή μετά την Μεταρρύθμιση ανάδειξη της περι δικαιοσύως εκ μόνης της πίστews παύλειας διδασκαλίας ως του «κανόνος έντος του κανόνος» της Κ.Δ., και ούσιαστικά ως του κριτηρίου έρμηνείας της Βίβλου. Ότι δήποτε δέν συμφωνούσε με αυτή την διδασκαλία, όπως π.χ. ή Καθολική έπιστολή του Ίακώβου, έθεωρείτο έξοβελιστέο (ό Λούθηρος π.χ. την χαρακτηρίζε «άχρυνία»), ή στερούμένο θεολογικής σημασίας (M. Dibelius, *James: A Commentary on the Epistle of James*, άγγλ. μετ. Philadelphia 1976, σέλ. 21). Αυτό είχε ως άποτέλεσμα να άποσιωπώνται οί κοινωνικές διαστάσεις της θεολογίας (theologia crucis, θεολογία του σταυρού) και της ιεραποστολικής δράσης (το πρόγραμμα της λογείας) άκόμη και του άποστόλου Παύλου (βλ. περισσότερα στο έργο μου *Παύλος: Τομές στη θεολογία του: Α΄*, Θεσσαλονίκη 2005).

Για μεγάλο, λοιπόν, χρονικό διάστημα ή περι οίκονομίας βιβλική θεώρηση προσδιοριζόταν από την έννοια που άπέκτησαν οί σχετικοί όροι (οίκονομία, οίκονόμος, οίκονομώ) στην Καινή Διαθήκη. Άν και στην κλασσική ελληνική γραμματεία ή οίκονομία προσδιόριζε κατά κύριο λόγο την τέχνη της διαχείρισης του «οίκου», τόσο στην παραγωγή όσο και στην κατανάλωση (Ξενοφώντος, *Οίκονομικός*, 1,2: «δοκεί γοϋν, έφη ό Κριτόβουλος, οίκονόμου άγαθού είναι εύ οικείν τον έαυτοϋ οίκον», Πλάτωνος, *Πολιτεία*, 417α: «οίκονόμοι μέν και γεωργοί άντι φυλάκων έσσονται», επίσης 498α, Πλάτωνος, *Άπολογία*, 36β κλπ.), στην Κ.Δ. δέν υίοθετείται σχεδόν πουθενά αυτή ή σημασία, με έξαιρέση την χρήση του όρου «οίκονόμος», όπου σημαίνεται το έργο του διαχειριστή (Ακ 16:3 έξ.) ή το λειτουργήμα της διαχείρισης (nomen actionis), χωρίς όμως άναφορά στην βαθύτερη σημασία της οίκονομίας (Ακ 16:2).

Ό όρος «οίκονομία» άπαντά 9 φορές στην Κ.Δ. (3 φορές στη συνοπτική παράδοση, άποκλειστικά στην παραβολή του άδικου οίκονόμου της ιδιαίτερης πηγής (L) του Λουκά [Ακ 16:2, 3, 4], και 6 φορές στο corpus paulinum [Α΄ Κορ 9:17, Έφ 1:10, 3:2.9, Κολ 1:25 και Α΄ Τιμ 1:4]), με τον ρηματικό τύπο να χρησιμοποιείται άπαξ στην ίδια παραπάνω συνάφεια του κατά Λουκάν (16:2, «οίκονομείν»), και τον έπιθετικό («οίκονόμος»): (α) στη συνοπτική παράδοση,

έπίσης αποκλειστικά στις παραβολές του κατά Λουκᾶν, πρώτα στο 12:42 («πιστὸς οἰκονόμος ὁ φρόνιμος», πρβλ. ὅμως τὸ παράλληλό του στο *Μτ* 24:45, πού μετατρέπει τὸ «οἰκονόμος» σὲ «δοῦλος»: «ὁ πιστὸς δοῦλος καὶ φρόνιμος»), καὶ στὴ συνέχεια στὴν ἴδια συνάφεια τοῦ ἄδικου οἰκονόμου (*Λκ* 16:1,3 καὶ 8, «ὁ οἰκονόμος τῆς ἀδικίας»), (β) 5 φορές στο *corpus paulinum* (*Ρωμ* 16:23 [^{Ἔραστος}] «ὁ οἰκονόμος τῆς πόλεως», *Α΄ Κορ* 4:1,2; *Γαλ* 4:2, καὶ *Τίτ* 1:7), καὶ (γ) στὴν *Α΄ Πε* 4:10. Στὴ συνέχεια ἀναλύουμε συνοπτικά τοὺς τελευταίους αὐτοὺς βιβλικοὺς στίχους.

Ἀπὸ τὴν λεξιγραφικὴ ἀνάλυση τοῦ ὅρου «οἰκονομία» καὶ τῶν παραγῶγων του συνάγεται ὅτι ἡ σημασία τους καθορίζεται κατὰ περίπτωσιν ἀπὸ τὴν εἰδικὴ συνάφεια, στὴν ὁποία ἀπαντοῦν. Ἔτσι, ἡ κατανόηση τῆς οἰκονομίας στὴν Κ.Δ. ποικίλει ἀπὸ τὴν κλασσικὴ κυριολεκτικὴ σημασία τῆς διαχείρισης (*Λκ* 12:42, 16:1-9, *Ρωμ* 16:23) στὴν μεταφορικὴ ἔννοια τῆς ἐκκλησιαστικῆς (ἀποστολικῆς) διακονίας (*Α΄ Κορ* 4:1, 9:17, *Γαλ* 4:2, *Κολ* 1:25 κλπ), γιὰ νὰ καταλήξει στὴν ἀλληγορικὴ περιφραστικὴ σημασία τῆς οἰκονομίας ὡς τοῦ θεικοῦ σχεδίου τῆς σωτηρίας, τῆς «θείας» δηλαδὴ οἰκονομίας. Εἶναι χαρακτηριστικὸ ὅτι ὁ ἀπόστολος Παῦλος χρησιμοποιεῖ τὸν ὄρο «οἰκονόμος» πάντοτε θεολογικά, χωρὶς οὐδεμίαν ἀναφορὰ στοῦ κοινωνικο-οἰκονομικοῦ ὑπόβαθρου τοῦ ὅρου, ἐκτὸς φυσικὰ τῆς περιπτώσεως τοῦ Ἑραστοῦ (*Ρωμ* 16:23).

Ἰδιαίτερα χαρακτηριστικὴ στὴν πρωτοπαύλεια γραμματεία εἶναι ἡ μεταφορικὴ σύνδεση ἀπὸ τὸν ἀπόστολο Παῦλο τοῦ λειτουργήματος τῆς οἰκονομίας μὲ τὸ μυστήριον τῆς βασιλείας τοῦ Θεοῦ, καὶ αὐτὸ εἶναι πού οὐσιαστικά προσδιορίζει καὶ τὸ ἀποστολικὸ του λειτουργήμα. Στὴν *Α΄ Κορ* 4:1 ἐξ ὁ ἀπόστολος ἐπιχειρηματολογεῖ ὡς ἑξῆς: «οὕτως ἡμᾶς λογίζεσθω ἄνθρωπος, ὡς ὑπηρετὰς Χριστοῦ καὶ οἰκονόμους μυστηρίων Θεοῦ. ὁ δὲ λοιπὸν ζητεῖται ἐν τοῖς οἰκονόμοις, ἵνα πιστὸς τις εὑρεθῇ». Τόσο στοῦ χωρίου αὐτοῦ, ὅσο καὶ στοῦ *Γαλ* 4:2 («ἐφ' ὅσον χρόνον ὁ κληρονόμος νηπιὸς ἐστίν, οὐδὲν διαφέρει δούλου, κύριος πάντων ὢν, ἀλλὰ ὑπὸ ἐπιτρόπους ἐστὶ καὶ οἰκονόμους ἄχρι τῆς προθεσμίας τοῦ πατρός»), ἡ διαχείριση τοῦ θησαυροῦ τοῦ εὐαγγελίου, πού τοῦ ἐμπιστεύθηκε ὁ Θεός (πρβλ. τὸ «οἰκονομίαν πεπίστευμαι» τοῦ *Α΄ Κορ* 9:17) σχετίζεται μὲ τὴν διακήρυξιν τοῦ σχεδίου τοῦ Θεοῦ γιὰ τὴ σωτηρία τοῦ κόσμου. Ἡ ἔκφραση «οἰκονόμοι μυστηρίων θεοῦ» σαφέστατα συνδέεται μὲ «τὰ μυστήρια τῆς βασιλείας τοῦ θεοῦ» (*Μκ* 4:11 παρ.).

Ἀπὸ τὸ σημεῖο αὐτό, τῆς μεταφορικῆς δηλαδὴ σημασίας τῆς οἰκονομίας ὡς διαχείρισης τοῦ θησαυροῦ τοῦ εὐαγγελίου στὶς ἀδιαφιλονίκητα αὐθεντικὲς ἐπιστολὰς τοῦ ἀποστόλου Παύλου, ἡ ἀπόστασις μέχρι τὴν ἀλληγορικὴν σημασίαν

της, εκείνη δηλαδή της θείας οικονομίας, που επικράτησε στην μεταγενέστερη χριστιανική γραμματεία, ή απόσταση είναι πολύ μικρή. Έτσι, στην δευτεροπαύλεια γραμματεία σταδιακά συναντούμε, αρχής γενομένης από την προς Κολοσσαείς, το λειτούργημα του αποστόλου να τοποθετείται σε άμεση πλέον σχέση με την θεία οικονομία, την «οικονομίαν του θεοῦ» (Κολ 1:25, «ἥς ἐγενόμην ἐγὼ διάκονος κατὰ τὴν οἰκονομίαν τοῦ θεοῦ τὴν δοθεῖσάν μοι εἰς ὑμᾶς πληρῶσαι τὸν λόγον τοῦ θεοῦ»), ἄσχετα ἂν ἐδῶ ὑπονοεῖται τὸ μυστικὸ σχέδιο τοῦ θεοῦ γιὰ τὴν σωτηρία τοῦ κόσμου (ἄποψη τοῦ E. Lohmeyer, στὸ ὑπόμνημά του τῆς σειρᾶς KEK, σελ. 80) ἢ τὸ ἀποστολικὸ ἀξίωμα (ἄποψη τῶν E. Lohse, στὸ ὑπόμνημά του στὴ σειρᾶ Hermeneia, σελ. 72 ἔξ., E. Schweizer, στὴν ἀγγλ. μετ. τοῦ ὑπομνήματός του, 1982, σελ. 106 κ.ά.).

Ἡ σημασιολογικὴ ἐξέλιξη τῶν ὄρων τῆς οικονομίας ὀλοκληρώνεται στὴν πρὸς Ἐφεσίους ὡς «οἰκονομία τοῦ πληρώματος τῶν καιρῶν», μετὰ τὴν ὁποία ὁ Θεὸς ἀνακεφαλαίωσε «τὰ πάντα ἐν τῷ Χριστῷ, τὰ ἐπὶ τοῖς οὐρανοῖς καὶ τὰ ἐπὶ τῆς γῆς ἐν αὐτῷ» (Ἐφ 1:10). Λίγο παρακάτω στὴν ἐπιστολὴ (3:2) ἡ σύνδεση ἀποστολικοῦ ἀξιώματος, κατ' ἐξοχὴν ἔργο τοῦ ὁποίου εἶναι ἡ ἐξαγγελία τοῦ εὐαγγελίου, καὶ θείας οικονομίας εἶναι ἀκόμη περισσότερο ἐμφανῆς («εἰ γὰρ ἠκούσατε τὴν οἰκονομίαν τῆς χάριτος τοῦ θεοῦ τῆς δοθείσης μοι εἰς ὑμᾶς»), γιὰ νὰ καταλήξουμε στὸ ἴδιο κεφάλαιο (στ. 9) στὴν διαμόρφωση τῆς ἔννοιας τῆς θείας οικονομίας («καὶ φωτίσαι [πάντας] τίς ἡ οἰκονομία τοῦ μυστηρίου τοῦ ἀποκεκρυμμένου ἀπὸ τῶν αἰώνων ἐν τῷ θεῷ τῷ τὰ πάντα κτίσαντι»). Τέλος, στίς ποιμαντικὰς ἐπιστολὰς προτρέπονται οἱ πιστοὶ νὰ μὴ ἀσχολοῦνται μετὰ μύθους καὶ μετὰ ἀπέραντες γενεαλογίαις, ἀλλὰ γιὰ τὴν ἐκπλήρωση τοῦ σχεδίου τοῦ Θεοῦ, σύμφωνα μετὰ τὴν χριστιανικὴ πίστη («μηδὲ προσέχειν μύθοις καὶ γενεαλογίαις ἀπεράντοις, αἵτινες ἐκζητήσεις παρέχουσιν μᾶλλον ἢ οἰκονομίαν θεοῦ τὴν ἐν πίστει», Α΄ Τιμ 1:4).

Πολλὴ συζήτηση ἔγινε τὸν περασμένον αἰῶνα ἂν ἡ ἀποκλειστικὴ σημασία τῆς οικονομίας ὡς «θείας οικονομίας» παγιώθηκε στὴν Κ.Δ. (βλ. τίς διδακτορικὰς διατριβὰς τῶν O. Lillje, *Das patristische Wort οἰκονομία, seine Grundlage und seine Geschichte bis auf Origenes*, καὶ J. Reumann, *The Use of οἰκονομία and Related Terms in Greek Sources to about A.D. 100 as a Background for Patristic Applications*, στὰ πανεπιστήμια τοῦ Erlangen καὶ τῆς Pennsylvania τὸ 1955 καὶ 1957 ἀντίστοιχα), ἢ κατὰ τέτοιο συνέβη κατὰ τὴν μετα-ἀποστολικὴν περίοδο καὶ ἐξῆς (τουλάχιστον ἀπὸ τίς ἐπιστολὰς τοῦ Ἰγνατίου, βλ. *Πρὸς Ἐφεσίους* 18:2, 20:1). Πάντως, στίς ποιμαντικὰς ἐπιστολὰς ἡ οἰκονομία συνεχίζει, ἔμμεσα τουλάχιστον, νὰ συνδέεται μετὰ τὸ ἀποστολικὸ ἀξίωμα, τὸ

όποιο επεκτείνεται στους επισκόπους («δεῖ γὰρ τὸν ἐπίσκοπον ἀνεγκλήτων εἶναι ὡς Θεοῦ οἰκονόμου», *Τίτ* 1:7), ἐνῶ στὶς καθολικὲς ἐπιστολὲς ἡ σύνδεση αὐτὴ ἀναφέρεται στὸ σύνολο τοῦ λαοῦ τοῦ θεοῦ («ἕκαστος καθὼς ἔλαβε χάρισμα, εἰς ἑαυτοὺς αὐτὸ διακονοῦντες ὡς καλοὶ οἰκονόμοι ποικίλης χάριτος Θεοῦ» (*Α΄ Πε* 4:10)). Γεγονὸς εἶναι ὅτι ἡ οἰκονομία ὡς κοινωνικο-οἰκονομικὴ ἔννοια ἀγνοεῖται σχεδὸν παντελῶς καὶ ἐπικρατεῖ ἡ θεολογικὴ χρῆση τοῦ ὄρου ὡς τοῦ θεϊκοῦ σχεδίου γιὰ τὴ σωτηρία τοῦ κόσμου, τῆς θείας δηλαδὴ οἰκονομίας.

Ἡ ἀλλαγὴ παραδείγματος στὴν νεώτερη βιβλικὴ ἐπιστήμη ἀναφορικὰ μὲ τὴν οἰκονομία

Ἀπὸ τὴν δεκαετία τοῦ '70 στὸν 20^ο αἰ. ἡ βιβλικὴ ἐπιστήμη προσέλαβε δημιουργικά, καὶ ἐν μέρει υἰοθέτησε νέες μεθόδους, μὲ βᾶση κυρίως τὶς ἐπιστήμες τῆς κοινωνιολογίας καὶ τῆς πολιτιστικῆς ἀνθρωπολογίας. Οἱ ἐπιστήμες αὐτές, ἂν καὶ προέρχονται ἀπὸ τὰ σπλάγχνα τῆς νεωτερικότητας, ἦταν ἐκείνες πού ἔφεραν τὰ πάνω κάτω στὶς ἀνθρωπιστικὲς ἐπιστήμες, ἐπηρεάζοντας καταλυτικὰ καὶ τὴν βιβλικὴ ἐπιστήμη. Δὲν εἶναι μόνον ἡ ἀναγνώριση τῆς στενῆς σχέσης λατρείας καὶ πολιτισμοῦ (*cult-culture*), ἀλλὰ κυρίως ἡ ἀνάδειξη τῆς λειτουργικῆς ἔκφρασης τῶν κάθε λογῆς θρησκευτικῶν συστημάτων (καὶ ἐπομένως καὶ τοῦ χριστιανισμοῦ) ἀπὸ δευτερεύον καὶ περιθωριακὸ σὲ πρωτεύον καὶ οὐσιαστικὸ στοιχεῖο γιὰ τὴν ἀνάδειξη τῆς ταυτότητάς τους. Ἐπὶ πλέον, χωρὶς νὰ παραθεωρεῖται ἡ κλασσικὴ ἱστορικο-κριτικὴ μέθοδος, τῆς ὁποίας ὅμως ἀναγνωρίζονται τὰ πεπερασμένα ὅρια, συνυπολογίζονται καὶ τὰ ὑπολανθάνοντα κοινωνικά (καὶ βεβαίως καὶ τὰ οἰκονομικά) στοιχεῖα, πού εἶναι διάσπαρτα τόσο στὴν αὐθεντικὴ διδασκαλία τοῦ Ἱστορικοῦ Ἰησοῦ, ὅσο καὶ στὴν ἐπιστολικὴ καινοδιαθηκικὴ γραμματεία, καὶ κυρίως οἱ σαφεῖς παλαιδιαθηκικὲς (προφητικὲς κατὰ κύριο λόγο, ἂν καὶ ὄχι μόνον). Ὅπως ἀναγνωρίζουν σημαίνοντες βιβλικοὶ ἐπιστήμονες τῆς παλαιότερης γενιᾶς (βλ. π.χ. J.G.D. Dunn, *The Theology of Paul the Apostle*, T.&T. Clark, 1997), ἡ χρῆση τῆς κοινωνιολογικῆς μεθόδου δὲν σημαίνει μετατροπὴ τῆς βιβλικῆς θεολογίας σὲ κοινωνιολογία, ἀλλὰ –μεταξὺ πολλῶν ἄλλων– ἀναδεικνύει καὶ τὴ στενὴ σχέση τῆς οἰκονομίας μὲ τὴ λατρεία καὶ τὴ θεολογία.

Τὸ νέο «ἐρμηνευτικὸ παράδειγμα» (περισσότερα βλ. στὴν εἰσαγωγὴ τοῦ ἔργου μου, *Παῦλος*), ἐκτὸς τοῦ ὅτι ἀναδεικνύει τὸ λειτουργικὸ καὶ ἐσχατολογικὸ χαρακτῆρα τοῦ ἀρχέγονου χριστιανισμοῦ, κάνει καὶ τὶς μέχρι πρόσφατα παρα-

θεωρημένες ἀρχέγονες ἡμι- ἢ καὶ ἐξω- κανονικὲς παραδόσεις (ιδίως τὴν Πηγὴ τῶν Λογίων [Q] καὶ τὸ κατὰ Θωμᾶν Εὐαγγέλιο) ὄχι μόνο θεμιτά, ἀλλὰ καὶ ἄκρως ἀπαραίτητα στοιχεῖα γιὰ τὴν ἀκριβῆ διατύπωση τῆς βιβλικῆς θεολογίας. Ὅλα αὐτά, πὺ ἀποτελοῦν πλέον τοὺς κύριους ἄξονες τοῦ «νέου παραδείγματος» βιβλικῆς θεολογίας, ἀναδεικνύουν μία νέα θεολογικὴ διάσταση τῶν βιβλικῶν κειμένων.

Δὲν ὑπάρχει πλέον σήμερα καμιά σχεδὸν ἀμφιβολία, πὺς ὁ πυρήνας τῆς διδασκαλίας τοῦ Ἰησοῦ βασιζέται στὶς βασικὲς διδασκαλίες τῆς Π.Δ. Ὁ ἀρχέγονος χριστιανισμὸς κατενόησε τὶς θεμελιώδεις ἱστορικὲς του καταβολὲς ὑπὸ τὸ φῶς τῆς συνέχειας τῆς πιστεύουσας κοινότητος ὡς ἐκκλησίας, ἀλλὰ καὶ τῆς ιδέας τῆς *διαθήκης* (ἢ τῶν *διαθηκῶν*), κυρίως μὲ τὴν δέσμευση τῶν μελῶν τῆς μετὰ τὸ θεὸ καὶ μετὰξὺ των γιὰ τὴν ἀνάμνηση τῶν γεγονότων τῆς Ἐξόδου, κατὰ τὴν ὁποία ὁ Ἰσραὴλ βίωσε τὴν ἀπελευθερωτικὴ χάρη τοῦ θεοῦ. Γι' αὐτὸ καὶ ἐνιωθε τὴν ὑποχρέωση νὰ λατρεύει τὸν θεὸ, πὺ στὴ συγκεκριμένη ἱστορικὴ συγκυρία τὸν ὀδήγησε στὴν ἀπελευθέρωση, τὴ σωτηρία καὶ τὴν εἰρήνη (*shalôm*).

Ἡ ἔννοια τῆς ἐκκλησίας ὡς κοινωνίας τοῦ λαοῦ τοῦ θεοῦ ἐκδηλώνονταν στὴν Π.Δ. πρωταρχικὰ ὡς λατρευτικὴ εὐχαριστία γιὰ τὴν ἀπελευθέρωσή του ἀπὸ τὴν καταδυνάστευση τῶν Αἰγυπτίων, ταυτόχρονα ὁμως λειτουργοῦσε καὶ ὡς δέσμευση στὴν ἴδια τὴ ζωὴ τους γιὰ ἀντίσταση ἐναντὶα σὲ ὁποιαδήποτε καταπίεση καὶ ἐκμετάλλευση τοῦ πλησίον. Μὲ αὐτὴ τὴν ἔννοια ἡ λατρεύουσα κοινότητα ἦταν ταυτόχρονα καὶ ἱεραποστολικὴ κοινότητα. Ὅταν, ὁμως, οἱ κοινωνικὲς καὶ πολιτικὲς συνθήκες στὸν Ἰσραὴλ ἄρχισαν νὰ μεταβάλλονται καὶ ἡ συγκρότηση τοῦ λαοῦ τοῦ θεοῦ νὰ προσλαμβάνει μοναρχικὲς διαστάσεις, ἄρχισε νὰ μεταβάλλεται καὶ ἡ ἔννοια τῆς κοινωνίας τοῦ λαοῦ τοῦ Θεοῦ. Ἔτσι, κατὰ τὴν περίοδο τῆς βασιλείας ἡ χαρισματικὴ ὑπόσταση τοῦ λαοῦ τοῦ Θεοῦ ὡς κοινωνίας, ἀλλὰ καὶ ὁ ὁμοσπονδιακὸς τρόπος συγκρότησής του, ἔδωσαν τὴ θέση τους σὲ ἐξουσιαστικὸς κανόνες μὲ νέους οικονομικοὺς ὅρους. Ὁ Νόμος τοῦ Θεοῦ καὶ οἱ διαδοχικὲς διαθήκες τοῦ Θεοῦ μὲ ἐκπροσώπους τοῦ λαοῦ του (ἀδαμική, νοαχική, σιναιτική κλπ.) ἀντικαταστάθηκαν ἀπὸ τὸν νόμο τῆς βασιλείας, καὶ φυσικὰ τὴν ὁμοσπονδιακὴ ὑπόσταση, πὺ ἐκδηλώνονταν μόνον μὲ τὴν λατρεία τοῦ ἑνὸς Θεοῦ, ἀντικατέστησε ἡ ἔννοια τοῦ ἔθνους, τὸ μέλλον τοῦ ὁποίου πλέον βασιζόταν σὲ πολιτικὲς συμμαχίες καὶ κοινωνικοὺς καὶ θρησκευτικὸς συγκρητισμοὺς, συνήθως εἰς βάρος τῆς «κοινωνίας» του μὲ τὸ Θεὸ καὶ τῆς ἐμπιστοσύνης του σ' αὐτὸν καὶ τὸν Νόμο του. Ἀνάμεσα πλέον στὸν λαὸ καὶ τὸν Θεὸ του μεσολαβοῦσε ὡς μεσάζων ὁ βασιλεὺς τοῦ Ἰσραὴλ. Αὐτὸ εἶχε ὡς ἀποτέλεσμα καὶ τὴ θεσμοποίηση τῆς παραδοσιακῆς λατρείας ὡς ἀποκλειστικῆς

έκφρασης κοινωνίας του λαού του Θεού. Με την ανέγερση του Ναού του Σολομώντος ή λατρευτική ζωή της κοινότητας μετατράπηκε σε κατεστημένη λατρεία, με το απαραίτητο μεσιτικό ιερατείο και με τις απαραίτητες οικονομικές συναλλαγές.

Έχει όρθα υποστηριχθεί, ότι ο Ίσραήλ από την εποχή της βασιλείας διολίσθησε σε τρεις επικίνδυνες καταστάσεις: (α) στην απληστία των κρατούντων, που οδήγησε σε οικονομική έκμετάλλευση των αδυνάτων, (β) στην επιβληθείσα κοινωνική ιεραρχική τάξη, που με τη σειρά της οδήγησε και στην πολιτική καταπίεση των αδυνάτων προς χάριν του αναδυόμενου κράτους, και (γ) και σπουδαιότερο, στην καθιέρωση επίσημης λατρείας, που υιοθετήθηκε για να υπηρετεί την βασιλεία και τους πολιτικούς της συμμάχους (βλ. περισσότερα στο W. Brueggemann, *The Prophetic Imagination*, Philadelphia 1978). Είναι άκρως διαφωτιστική η συνομιλία του Σαμουήλ με τον Γιαχβέ και οι επίσημάνσεις για τις συνέπειες της ριζικής αυτής αλλαγής στον τρόπο συγκρότησης της κοινωνίας του λαού του θεού στο 8^ο κεφ. του Α΄ Βασιλειών.

Όλα αυτά ήταν η νομοτελειακή συνέπεια της επικράτησης της ατομικής ιδιοκτησίας, ή όποια όπως είναι γνωστό προκάλεσε και την έντονη διαμαρτυρία, αλλά και δράση, των Προφητών. Το κέντρο βάρους, με άλλα λόγια μετατοπίστηκε από την δικαιοσύνη του Θεού στην ατομική ευημερία. Ο Άμως και ο Ώση στο Βόρειο Βασίλειο πριν από την διάλυσή του το 722 π.Χ., και ο Ήσαϊας, ο Μιχαίας, ο Σοφονίας, ο Ίερεμίας, ο Άββακούμ και ο Ίεζεκιήλ στην Ίουδαία, άρχισαν να κάνουν λόγο για τον Νόμο και την δικαιοσύνη, αξίες οι οποίες είχαν χαθεί έξαιτίας του νέου ιδιοκτησιακού καθεστώτος, που αλλοίωσε την παραδοσιακή έννοια της κοινωνίας. Για τους Προφήτες της Π.Δ. ή κατάργηση της δικαιοσύνης και η ακύρωση των δικαιωμάτων των φτωχών σήμαινε πάνω από όλα απόρριψη του ίδιου του Θεού του Ίσραήλ. Για τον προφήτη Ίερεμία π.χ. το να γνωρίζει κανείς τον Θεό ήταν ταυτόσημο με το να είναι δίκαιος έναντι των φτωχών («οὐκ ἔγνωσαν, οὐκ ἔκριναν κρίσιν ταπεινῶ οὐδὲ κρίσιν πένητος, οὐ τοῦτο ἐστὶν τὸ μὴ γινῶναι σε ἐμέ; λέγει κύριος», Ίερ 22:16). Ο προφήτης Ήσαϊας μάλιστα άσκει καυστική κριτική τόσο για τὸ ζήτημα της απαλλοτριώσης των χωραφιῶν, ὅσο και για τὴν απληστία και τὴν πλεονεξία που ἐκδηλώνονταν με τὴ συσσώρευση γῆς, που ἦταν ἀποτέλεσμα τῆς καθιέρωσης τῆς ατομικῆς ιδιοκτησίας: «Οὐαὶ οἱ συνάπτοντες οἰκίαν πρὸς οἰκίαν καὶ ἀγρὸν πρὸς ἀγρὸν ἐγγίζοντες, ἵνα τοῦ πλησίον ἀφέλωνται τι, μὴ οἰκῆσετε μόνοι ἐπὶ τῆς γῆς; (Άλίμονο σ' ἐκείνους που προσθέτουν στο σπίτι τους κι ἐνώνουνε χωράφι με χωράφι, ἔτσι που πιά να μὴν ὑπάρχει τόπος για ἄλλους κι αὐτοὶ να

μείνουν οι μοναδικοί της χώρας κάτοχοι 5:8). Ὁ ἴδιος προφήτης δὲν διστάζει νὰ χαρακτηρίσει τοὺς ἄπληστους γαιοκτῆμονες «κλέφτες» («οἱ ἄρχοντες σου ἀπειθοῦσιν, κοινωνοὶ κλεπτῶν», 1:23) καὶ νὰ χαρακτηρίσει τὴ δήμευση τῶν ἐκτάσεων τῶν χρεωμένων ἀγροτῶν «ἀρπαγὴ εἰς βάρος τῶν φτωχῶν» («ἀρπαγὴ τοῦ πτωχοῦ ἐν τοῖς οἴκοις ὑμῶν; τί ὑμεῖς ἀδικεῖτε τὸν λαόν μου καὶ τὸ πρόσωπον τῶν πτωχῶν καταισχύνετε;» 3:14-15. Βλ. τὴν λεπτομερῆ ἀνάλυση τοῦ προβλήματος ἀπὸ τοὺς Ulrich Duchrow καὶ Franz Hinkelammert στὸ βιβλίο τους μὲ τίτλο, *Property for People, Not for Profit: Alternatives to the Global Tyranny of Capital*, London 2004, σ. 17, ἔργο πού θὰ κυκλοφορήσει καὶ σὲ ἑλληνικὴ μετάφραση ἀπὸ τὶς ἐκδόσεις «Ἄρτος Ζωῆς»).

Ἡ κοινωνικὴ αὐτὴ κριτικὴ τῶν Προφητῶν συνδυάστηκε μὲ τὴν ἔκκληση γιὰ ἐπιστροφή στὸ Νόμο τοῦ Μωυσέως, ὡς ἐναλλακτικὴ ἀντίληψη περὶ κοινωνίας, ἀφοῦ ἡ πίστις καὶ ἡ ζωὴ τῆς περιπλάνησης στὴ ἔρημο ἦταν βαθεῖα ριζωμένη σὲ μιὰ πολιτικὴ τῆς ἰσότητας, σὲ μιὰ οἰκονομία τῆς ἐπάργειας (πρβλ. τὴ διήγηση τοῦ μάννα στὸ 16ο κεφ. τῆς Ἐξόδου), σὲ μιὰ πολιτικὴ τῆς δικαιοσύνης, καὶ σὲ μιὰ θρησκεία ὑπερβατικῆς (καὶ ταυτόχρονα παρεμβαίνουσας στὴν ἱστορία) θεότητας. Καὶ αὐτὸ ἐμφανέστατα ὑπενθύμιζε, πὼς ἡ ἔννοια τῆς κοινωνίας πού διαμορφώθηκε ἀπὸ τὸν 7^ο π.Χ. αἰῶνα στὸν Ἰσραὴλ βρισκόταν σὲ εὐθεῖα ἀντίθεση πρὸς τὶς βουλὰς τοῦ Θεοῦ, ὅπως αὐτὲς ἀποκαλύφθηκαν κατὰ τὴν Ἐξοδὸ στὸν Μωυσῆ.

Στὴν ἀρχέγονη χριστιανικὴ κοινότητα, βεβαίως, ἡ ἠθικὴ καὶ εἰδικότερα ἡ κοινωνικὴ ἠθικὴ δὲν ἀναπτύχθηκαν ὡς αὐτοτελεῖς κανονιστικὲς ἀρχές ἢ ἀφηρημένα καὶ γενικὰ ιδεώδη, προορισμένα νὰ ἐφαρμοστοῦν εὐρέως στὴν κοινωνία. Ὅλα τὰ ριζοσπαστικὰ αἰτήματα («οὐκ ἔνι Ἰουδαῖος οὐδὲ Ἕλληνας, οὐκ ἔνι δοῦλος οὐδὲ ἐλεύθερος, οὐκ ἔνι ἄρσεν καὶ θῆλυ», Γαλ 3:26 ἢ «οὐδὲ γὰρ ἐνδεὴς τις ὑπῆρχεν ἐν αὐτοῖς» Πράξ 4:34 κλπ.) ἀντιμετωπίζονταν ἀπὸ τὸν Παῦλο ὡς συνέπειες τῆς καινῆς κτίσεως καὶ ἀπὸ τὸν εὐαγγελιστὴ Λουκᾶ ὡς ἀποτέλεσμα τῆς χάριτος τοῦ θεοῦ («χάρις τε μεγάλη ἦν ἐπὶ πάντας αὐτούς», Πράξ 4:33). Δὲν ἀπευθύνονταν δηλαδὴ πρὸς τὰ ἔξω, πρὸς τὴν ἑλληνορωμαϊκὴ κοινωνία, ἀλλὰ πρὸς τὰ μέσα, πρὸς τὴν ἴδια τὴν χριστιανικὴ κοινότητα. Ἄν δὲν ἀποκοῦσε κανεὶς ἐμπειρία τῆς Ἐκκλησίας, τῆς πραγματικῆς κοινωνίας μὲ τὸ θεὸ καὶ τοὺς συναθρώπους του ὁ χριστιανὸς δὲν μποροῦσε νὰ ἀποκτήσει καὶ τὴν ἰκανότητα νὰ ἐφαρμόσει στὴν προσωπικὴ του ζωὴ –ἀλλὰ καὶ στὴ ζωὴ τῆς κοινωνίας– τὶς κανονιστικὲς αὐτὲς ἀρχές.

Βέβαια, οἱ πρῶτοι χριστιανοὶ δὲν ἦταν ἀδιάφοροι πρὸς αὐτὰ καθαντὰ τὰ κοσμικὰ ἠθικὰ ιδεώδη. Στὴν πρὸς Φιλιππησίους ἐπιστολὴ τοῦ ἀποστόλου Παύ-

λου, για παράδειγμα, υπάρχει ένας έκτενης κατάλογος ἀρετῶν, ὁ ὁποῖος μᾶς θυμίζει τὰ ἠθικὰ ιδεώδη τῶν Στωικῶν. Ὁ Παῦλος, ὡστόσο, ἐπιτρέπει μόνο κριτική ἀντιμετώπιση («ταῦτα λογίζεσθε») σέ «ὅσα ἐστὶν ἀληθῆ, ὅσα σεμνά, ὅσα δίκαια, ὅσα ἀγνά, ὅσα προσφιλή, ὅσα εὖφημα, εἰ τις ἀρετὴ καὶ εἴ τις ἔπαινος» (Φιλ 4:8)· ἡ ἔμφαση («ταῦτα πράσσετε») δίνεται ἀναμφισβήτητα στὴν χριστιανική/ἐκκλησιαστικὴ παράδοση («ἃ καὶ ἐμάθετε καὶ παρελάβετε καὶ ἠκούσατε καὶ εἶδετε ἐν ἐμοί», Φιλ 4:9).

Ἡ ἔννοια, συνεπῶς, τῆς οἰκονομίας στὴν Ἁγία Γραφή, καὶ κατ' ἐπέκταση τοῦ ἰσχύοντος παγκόσμιου οἰκονομικοῦ συστήματος, τὸ ὁποῖο βασιζέται κατὰ κύριο λόγο στὴν ἀτομικὴ ἰδιοκτησία, μπορεῖ ν' ἀξιολογηθεῖ μὲ βάση τὴν προφητικὴν περὶ «ἀτομικῆς» ἰδιοκτησίας διδασκαλία τῶν Προφητῶν (γιὰ τὶς λοιπὲς θέσεις τῆς Π.Δ. ἐπὶ τοῦ θέματος βλ. συνοπτικὰ τὸ ἄρθρο τοῦ U. Duchrow σ' αὐτὸ τὸ ἀφιέρωμα). Παράλληλα, ἡ περὶ οἰκονομίας βιβλικὴ διδασκαλία μπορεῖ νὰ διατυπωθεῖ μὲ ἀντικειμενικότητα, μόνον ἂν ἐξετάσει κανεὶς προσεκτικὰ τοὺς θρησκευτικούς/οἰκονομικούς θεσμοὺς (τοῦ σαββάτου, τοῦ σαββαταίου ἔτους καὶ τοῦ ἰωβηλαίου, καθὼς καὶ τοῦ παύλειου προγράμματος τῆς λογείας στὴν Κ.Δ.), τὴ θέση τῶν θυμάτων τοῦ θεομοῦ τῆς ἀτομικῆς ἰδιοκτησίας, πού ἔμμεσα ἐκφράζει ὁ ὅρος «πτωχοί», στὸ κήρυγμα τοῦ Ἱστορικοῦ Ἰησοῦ, τὴν ἔμμεση ἀπόρριψη αὐτοῦ τοῦ θεομοῦ στὴν περὶ «πλεονεξίας» διδασκαλία τοῦ Παύλου, στὴ θεολογία τῆς ἀπελευθέρωσης πού εἶναι κατάσπαρτη στὰ βιβλικά κείμενα καὶ σαφῶς ὑπονοεῖται στὸ κήρυγμα περὶ τῆς βασιλείας τοῦ Θεοῦ τοῦ Ἱστορικοῦ Ἰησοῦ, καὶ τέλος στὴν πρακτικὴ, καὶ ἐν πολλοῖς ἀντιστασιακὴ δράση, τῆς ἀρχέγονης χριστιανικῆς κοινότητος (γιὰ ὅλα αὐτὰ βλ. ἀναλυτικότερα τὶς μελέτες τῶν Μ. Γκουτζιούδη, Δ. Πασσάκου καὶ ἐμοῦ στὸ εἰδικὸ ἀφιέρωμα τοῦ ΔΒΜ, μὲ θέμα «Ἁγία Γραφή καὶ Παγκόσμια Οἰκονομία»).

Στὰ ἀρχαιότερα στρώματα τῆς εὐαγγελικῆς παράδοσης τὸ κήρυγμα τοῦ Ἰησοῦ ἐπικεντρώνεται στὴν βασιλεία τοῦ θεοῦ, μέτοχοι καὶ κληρονόμοι τῆς ὁποίας κατὰ κύριο λόγο εἶναι οἱ πτωχοί, ἐνῶ ὅσοι ἀπέκτησαν πλοῦτη μὲ κάθε εἶδους μηχανισμοὺς πού σχετίζονται μὲ τὴν δημόσια οἰκονομία (ἀτομικὴ ἰδιοκτησία, εἴσπραξη φόρων, χρῆση ἰσχύος κλπ.) κατακρίνονται μὲ δριμύτητα.

Ἀπὸ τὴν παράδοση τῆς Πηγῆς τῶν Λογίων Q (πρβλ. τοὺς μακαρισμοὺς μὲ τὸ «μακάριοι οἱ πτωχοί» [Λκ 6:20 ἐξ. παρ.], τὶς περὶ ἐπιγείων ἀγαθῶν [Λκ 12:22-32=Μτ 6:25-34] καὶ θησαυρισμοῦ στὸν οὐρανὸ [Λκ 12:33-34=Μτ 6:19-21] διδασκαλίες, καὶ κυρίως τὴν ἀσυμβατότητα παράλληλης ὑπηρεσίας θεοῦ καὶ μαμμωνᾶ [Λκ 16:13=Μτ 6:24]), τὴν Μάρκεια παράδοση (πρβλ. τὴν ἐρημνεία τοῦ σπορέα «οἱ εἰς τὰς ἀκάνθας σπειρόμενοι· οὗτοι εἰσὶν οἱ τὸν λόγον

ἀκούσαντες, καὶ αἱ μέριμναι τοῦ αἰῶνος καὶ ἡ ἀπάτη τοῦ πλούτου... συμπνίγουσιν τὸν λόγον καὶ ἄκαρπος γίνεται», [Μκ 4:18 ἐξ. παρ.], καὶ τὸν χαρακτηρισμὸ τῶν ἀργυραμοιβῶν ὡς «ληστῶν» [Μκ 11:15 ἐξ. παρ.], μέχρι τὶς ἰδιαίτερες παραδόσεις τοῦ Λουκᾶ (L, μετὰ τὴν προγραμματικὴ διδασκαλία τοῦ Ἰησοῦ στὴ Ναζαρέτ [Λκ 4:16 ἐξ.] καὶ τὶς παραβολὲς τοῦ ἄφρονα πλουσίου [12:13 ἐξ.] καὶ τοῦ πλουσίου καὶ τοῦ φτωχοῦ Λαζάρου [16:19 ἐξ.]), καὶ τοῦ Ματθαίου (M, μετὰ τὴν περικοπὴ τῆς τελικῆς κρίσεως [Μτ 25:30-46]), τὰ πάντα συνηγοροῦν πῶς ὁ Ἱστορικὸς Ἰησοῦς ἀκολουθώντας τὴν παράδοσι τῶν Προφητῶν διακήρυττε μετὰ κάθε τρόπο, ἔμμεσο ἢ ἄμεσο, τὴν ἀντίθεσίν του στοὺς οἰκονομικοὺς μηχανισμοὺς ποὺ διασποῦν τὴν εὐρυθμὴ λειτουργία τῆς κοινωνίας, προβάλλοντας τὴν οἰκονομία ὅχι τῆς ἀδικῆς συσσώρευσης πλούτου, ἀλλὰ τῆς καθημερινῆς «ἐπάρκειας», προτρέποντας τοὺς μαθητὲς του νὰ προσεύχονται: «τὸν ἄρτον ἡμῶν τὸν ἐπιούσιον δίδου ἡμῖν τὸ καθ' ἡμέραν» (Λκ 11:3, «δὸς ἡμῖν σήμερον», στὸ παράλληλο τοῦ Ματθαίου, 6:11. Πρβλ. καὶ τὶς διηγήσεις τοῦ πολλαπλασιασμοῦ τῶν ἄρτων, Μκ 6:35 ἐξ. παρ.).

Ἄν τώρα συμπεριλάβουμε στὶς καινοδιαθηκικὲς μαρτυρίες καὶ τὸν θεσμὸ τῆς κοινοκτημοσύνης ἀπὸ τὸ βιβλίον τῶν Πράξεων (Πράξ 4:32-35), τὶς πολιτικὲς, κοινωνικὲς, καὶ κυρίως οἰκονομικὲς διαστάσεις τῶν ὁραμάτων τοῦ προφήτη τῆς Ἀποκαλύψεως (Ἀποκ 13:16 ἐξ.), τὴν ριζοσπαστικὴ ἠθικὴ τῆς ἐπιστολῆς Ἰακώβου, καὶ κυρίως τὸ πρωτοποριακὸ πρόγραμμα τῆς παύλειας λογείας, οἱ θεολογικὲς συνέπειες τῆς ὁποίας –ὅπως τὶς ἀναπτύσσει θεολογικὰ ὁ ἴδιος ὁ ἀπόστολος στὰ κεφ. 8-9 τῆς Β' Κορ– ἦταν ἡ «ἰσότης» καὶ ἡ «ἰσοκατανομή καὶ κοινωνία τῶν ὑλικῶν ἀγαθῶν», τότε ἀναμφίβολα ἡ βιβλικὴ θεώρηση τῆς οἰκονομίας δὲν μπορεῖ νὰ εἶναι ἄλλη ἀπὸ ἐκείνη ποὺ προσδιορίζεται ἀπὸ τὸ νόμο τῆς δικαιοσύνης τοῦ θεοῦ, τὸν σεβασμὸ τοῦ ἀνθρώπου καὶ ὄχι τὸν μαμμωνᾶ, τῆς ἐπάρκειας (ποὺ ὀδηγεῖ στὴν ἀειφόρο ἀνάπτυξη) καὶ ὄχι τοῦ κέρδους, τῆς συσσώρευσης πλούτου (πλεονεξία), τοῦ χρήματος. Μιὰ τέτοια οἰκονομία ὑπερβαίνει τὸ παλαιὸ δίπολο καπιταλισμοῦ-σοσιαλισμοῦ, ἀφοῦ δὲν ἐστιάζει τὸ ἐνδιαφέρον της στὴν τεχνικὴ καὶ διαδικασίαν παραγωγῆς καὶ κατανομῆς, ἀλλὰ στὴν πηγὴ τῶν ὑλικῶν ἀγαθῶν, ἀφοῦ «τοῦ Κυρίου ἡ γῆ καὶ τὸ πλήρωμα αὐτῆς, οἱ κατοικοῦντες καὶ πάντα τὰ ἐν αὐτῇ» (Ψλ 24:1).